

Husovy protektorátní oslavy v roce 1939¹

MARTIN JINDRA

Po 15. březnu 1939 převládaly v českém obyvatelstvu pocity beznaděje a zklamání ze ztráty národní samostatnosti a státní suverenity. Z traumatu okupace se však národ dokázal po krátké době vzpamatovat. Protiněmecké nálady šířící se mezi Čechy začaly postupně přerůstat v otevřené manifestace. Jedna z nejvýraznějších se odehrála v květnu 1939 při převozu ostatků básníka K. H. Máchy na Vyšehradský hřbitov. Praha tehdy byla doslova zaplavena prapory s národními barvami. Mezi otevřená masová shromáždění, na nichž české obyvatelstvo demonstrovalo národní sounáležitost, můžeme určitě řadit poutě, které se vesměs odehrávaly v režii církví, ale svým rozsahem přesahovaly do celonárodních slavností. Jen několik dní po ukončení dočasné vojenské správy Protektorátu Čechy a Morava, pro který byla vybrána civilní forma okupačního režimu, proběhla šedesátitísícová pouť na Řípu;² jaro a léto 1939 pak zakončila vavřinecká pouť v Domažlicích.

Již během druhé republiky se hrál návrat k historickým národním kořenům významnou roli a stával se zdrojem naděje, která měla pomoci bolestnou přítomnost unést a zkrátit.³ K tradicím, na něž byl kladen hlavní důraz, patřila tradice husitská,⁴ bratrská a svatováclavská. Hned v kritickém září 1938 se národ utíkal pod ochranu sv. Václava, který *dal českému lidu křesťanství a zachránil národ od záhuby v moři germánského nebezpečí*.⁵ Nic na tom nemohla změnit skutečnost, že svatováclavský kult byl zároveň zneužíván, propagandisticky manipulován a dezinterpretován částí českých kolaborantských a pravicově-katolických kruhů (periodika *Řád*, *Národní*

obnova) a pak i nacistickým režimem v duchu vazalství českých zemí vůči Velkoněmecké říši.

Padesátkou končí mužný věk

K posílení národní identity v prvním roce okupace významně napomáhala oslava svátků. Jedním z nejpřesvědčivějších symbolů české svébytnosti, k nimž se obyvatelstvo po zřízení protektorátu vztahovalo, byla osobnost M. Jana Husa. Poprvé Hus u českého obyvatelstva rezonoval při oslavě Hitlerových padesátých narozenin 20. dubna 1939. Na pompézní oslavy v Berlíně i v protektorátu zareagovalo české obyvatelstvo tichou, ale vnitřně silnou manifestací u pomníku mistra

Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze. Význam vůdcových narozenin, který byl v některých českých denících poprvé umocněn oznámením v německém jazyce, se okupační moc snažila podpořit nařízením o nedělním klidu a 20. duben byl také prohlášen za všeobecný vlajkovací den. Největší oslavy proběhly tradičně v Praze, kde začaly ráno pochodem vojska a strážního pluku SS-Standard Germania městem. Před průvodem jela na bělouších pražská policie, aby na křižovatkách regulovala provoz.⁶ V jedenáct hodin dopoledne byla na Masarykově stadionu⁷ zahájena velká vojenská přehlídka. Stadion zdobila záplava říšských vlajek a shromáždění vojáci obnovovali přísahu svému

1 Text vychází z monografie JINDRA, Martin: *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945*. ÚSTR – Církev československá husitská, Praha 2017.

2 Šedesát tisíc věřících u kapličky na Řípu. *Národní politika*, 1. 5. 1939, s. 1.

3 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české XV. a 1938–1945*. Paseka, Praha – Litomyšl 2006, s. 148–149.

4 Symbolika husitství a husitského vojenství byla významně zastoupena v domácím i zahraničním odboji.

5 Např. Sv. Václav sjednotil celý národ pod svou korouhví. *Lidové listy*, 30. 9. 1938, s. 3. Více např. MED, Jaroslav: *Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939)*. Academia, Praha 2011, s. 125–134.

6 Mohutné oslavy 50. narozenin Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera. *Polední Národní politika*, 21. 4. 1939, s. 1–2.

7 Název s Masarykovým jménem se pro stadion na Strahově používal do roku 1940.

Pietní slavnost u Husova pomníku v Praze v den Hitlerových 50. narozenin

Foto: archiv autora

vůdci.⁸ Vojské přehlídce byl přítomen státní tajemník K. H. Frank, z protektorátních představitelů se akce zúčastnili ministři Josef Kalfus a Vladislav Klumpar, div. gen. Alois Eliáš a arm. gen. Jan Syrový. Prezident Emil Hácha i říšský protektor Konstantin von Neurath odcestovali do Berlína, aby Hitlerovi osobně poblahopřáli a předali dary.⁹ Tisíce Pražanů však tyto oslavy ignorovaly a raději šly položit svazek petrklíčů k Husovu pomníku na Staroměstské náměstí, kde se objevil i metrový věnec s nápisem „Pravda vítězí“. Ten ale česká policie raději odstranila,

načež byl vzápětí nahrazen symbolem kalicha.¹⁰

Oslavy říšského národního svátku se konaly napříč protektorátem, ale vesměs nebudily u českého obyvatelstva velký ohlas. Lidé se podle depeše redaktora a čelného pracovníka ilegálního Politického ústředí Antonína Pešla adresované pro exil počátkem května 1939 německých přehlídek a slavnostních akcí neúčastnili a raději se shromažďovali u Masarykových a Husových pomníků, které zdobili květinami.¹¹ K úsměvné situaci v této souvislosti došlo v Hradci Králové, kde se občané sešli v předvečer

Hitlerových narozenin u pomníku T. G. Masaryka k tiché svíčkové a květinové manifestaci. Dva němečtí důstojníci si však toto shromáždění dali do souvislosti s Hitlerovými narozeninami a rozhodli se vzdát čest prvnímu prezidentovi ČSR vojenským pozdravem.¹² Ani olomoucké zastupitelstvo nebylo při organizování oslav příliš úspěšné. Většina obyvatel městem uspořádanou veselici ignorovala a shromáždila se před pomníkem národního osvobození. Drobný štulec vůdci uštědřil 20. dubna 1939 také *Polední list*. Vedle titulku *Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler se dožívá dnes 50 let* byla umístěna velká vůdcova fotografie, což by nikomu nepřišlo zvláštní, kdyby hned na dalším listu nebyl textový inzerát na známou minerálku Šaratici – *Padesátkou končí mužný věk a začíná stárnutí, hlavně následkem úbytku různých prvků, především hořčíku. Tento úbytek lze nahradit a tím značně zpomalit postup stárnutí užíváním Šaratice...*¹³

Národní prorok

Připomínání husitské a reformační minulosti i myšlenek se stalo jednou z ústředních oficiálních tradic československého státu, a vedlo dokonce k disonancím mezi římskokatolickou církví a vládou, jež vyvrcholily tzv. Marmaggiho aférou v roce 1925. K čelným podporovatelům památného dne mistra Jana Husa¹⁴ patřila i Církev československá (husitská),¹⁵

8 Tento akt probíhal 20. dubna pravidelně i v následujících letech, a to jak u vojenských, tak nevojenských složek.

9 Mezi dary byla váza z českého křišťálu s motivem Pražského hradu a dalších pražských význačných budov od prof. Josefa Drahoňovského.

10 JINDRA, Martin: *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945*, s. 116–117.

11 OTÁHALOVÁ, Libuše – ČERVINKOVÁ, Milada (eds.): *Dokumenty z historie československé politiky 1939–1943 II. Spolupráce československé emigrace na západě s domácími odbojem, její vztah k tzv. protektorátní vládě a germanizační politika okupantů*. Academia, Praha 1966, s. 428.

12 POKORNÝ, Radek: Hradec Králové v období druhé republiky. In: *Když nad Hradcem vlál nacistický prapor... Sborník o životě v Hradci Králové v letech 1938–1945*. ČSBS Hradec Králové – SOKA Hradec Králové – Muzeum východních Čech, Hradec Králové 2010, s. 23.

13 KUBÍKOVÁ, Michaela: *Projevy úsluhy. Oslavy narozenin Adolfa Hitlera v protektorátu a na českých školách* (bakalářská práce). Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2013, s. 34.

14 Jako památný den byl 6. červenec uzákoněn právě v roce 1925.

15 Dále jen ČČS(H). Autor pro zjednodušení užívá tento název, přestože od konce dubna 1940 až do května 1945 byla církev v Protektorátu Čechy a Morava nucena bez potřebného schválení sněmem používat označení „Církev českomoravská“. Charakteristika „husitská“ byla k názvu církve přiřčena z rozhodnutí VI. řádného sněmu v roce 1971.

kteřá v tomto smyslu spolusignovala prohlášení několika desítek institucí.

V něm se vedle sociálních a národních akcentů objevily také odkazy na vnitřní a duchovní tradici našich dějin spojené s Husem.¹⁶ Církev československá (husitská) od svého zrodu zdůrazňovala právě zmiňovanou náboženskou podstatu a úctu k odkazu Jana Husa, což v bouřlivém roce 1925 připomínala také na stránkách církevního tisku.¹⁷ V obdobném duchu pojímala Husův svátek rovněž v roce 1939.

Věřící ČČS(H) absolvovali generálku na Husovské slavnosti tradičně 21. června 1939. Týdeník *Český zápas* otiskl obsáhlý text historika Miloslava Kaňáka, v němž autor připomněl důležitost českého národa v náboženském střetu katolicismu a reformace, který mu sice přinesl utrpení, ale zároveň ukázal, že je schopen přestát všechnu útlak, jímž byla jeho existence ohrožována již v minulosti.¹⁸ Péčí výboru rad starších Velké Prahy byly v pondělí 21. června 1939 v chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě konány bohoslužby na paměť sedmadvaceti vůdců stavovského povstání popravených na Staroměstském náměstí v Praze. Promluvu v zaplněném chrámu měl farář Karel Vodička. Průvod k místu exekuce, kterého se plánovali zúčastnit také věřící z Českobratrské církve evangelické (ČCE), ovšem nebyl povolen, takže se církev snažila získat alespoň souhlas pro několikačlennou deputaci ČČS(H), jež by k pamětní desce položila věnec. V případě záporné odpovědi počítala s tím, že k místu popravy budou pokládat květiny věřící po skončení bohoslužeb jednotlivě.¹⁹ Mimopražská předpremiéra Husova svátku proběhla 25. června 1939 v Ná-

chodě, kde 800 biřmovanců složilo slib, po němž se dvoutisícový průvod vydal v čele se symbolickým srdcem na průvod městem. Jednalo se o vůbec první průvod, který v tomto roce prošel Náchodem, takže mnozí diváci na chodnicích se spontánně přidávali k procesím, které stále mohutnělo. Slavnost byla zakončena koncertem v přírodním divadle.²⁰

Nejvýraznější manifestací národní jednoty, na níž se významně podílela také ČČS(H), se staly oslavy Husova svátku 5. a 6. července 1939. Vedle 28. října to býval v Československu jeden z nejdůležitějších národních svátků. Již 5. července byla pouť na Radhošti zakončena zapálením symbolických ohňů na beskydských horách. Téhož dne se tradičně především na Moravě slavil svátek slovan- ských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Největší pouť byla konána na Velehradě. Podle odhadů ji za krásného počasí navštívilo nejméně 50 000 lidí nejen z Moravy, ale i z Čech. Jednalo se o jednu z největších poutí, která se do té doby na Velehradě uskutečnila.²¹

Husovské oslavy organizované přípravným výborem a Národním souručenstvím se svou spontánností proměnily doslova v celonárodní slavnosti. Protektorátní deníky několik dní podrobně informovaly o uctění památky Jana Husa a 5. a 6. července 1939 se přidal také Český rozhlas. Sváteční vydání *Národních listů* z 5. července 1939, které mělo obdobný charakter a rozsah jako nedělní vydání, přineslo na první straně obsáhlý článek *Mistr Jan Hus*, jehož autorem byl Ing. Josef Rotnágl, předseda Společného výboru pro Husovy slavnosti. Článek prohlásil Jana Husa za *nejsvětější postavu našich dějin ná-*

Pomník Jana Husa a chrám sv. Mikuláše, kde byla v lednu 1920 vyhlášena Církev československá (husitská)

Foto: ÚAM ČČSH

*rodních*²² a zdůvodnil jeho význam v českém národním životě. Ještě významnější byla stať Miloše Kratochvíla *Původnost národního vývoje*, která analyzovala vztah českého národa k vlastním dějinám a k národním tradicím. Autor v ní vysoce hodnotil epochu husitskou, stejně jako příchod baroka, a kladl si otázku: *Proč došlo u nás a proč právě u nás k tomuto dvojímu nesmírnému vypětí národní duše? [...] Proč hledání pravdy, hledání právě těch odpovědí, které smrtelný člověk nikdy nenalezne? A právě minulost mu byla důkazem, že národ šel a jde tvůrčí cestou a nenese stopy rezignace, únavy ani stárnutí. Kdo tvoří, žije – jen ten, kdo tvoří, žije!*²³

16 Památný den mistra Jana Husa. *Český zápas*, 1925, č. 23, s. 1–2.

17 KOSTKA, Jozef: Hus a Slovensko. *Český zápas*, 1925, č. 27, s. 3.

18 KAŇÁK, Miloslav: Vzpomínáme 21. června 1621. *Český zápas*, 1939, č. 24, s. 186.

19 *Archiv Pražské diecéze ČČSH* (dále jen APD ČČSH), f. Diecézní rada ČČS(H), občezník č. 17 z roku 1939.

20 Ohlasy z obcí ČČS – Náchod. *Ohlasy nového života*, 1939, č. 12, s. 5.

21 Slavný den Velehradu. *Národní politika*, 7. 7. 1939, s. 4.

22 ROTNÁGL, Josef: Mistr Jan Hus. *Národní listy*, 5. 7. 1939, s. 1.

23 KRATOCHVÍL, Miloš: Původnost národního vývoje. *Národní listy*, 5. 7. 1939, s. 5; srov. *Národní archiv* (dále jen NA), f. Svaz protifašistických

Záplava petrklíčů u Husova pomníku v Praze v den Hitlerových 50. narozenin

Foto: archiv autora

Většina článků z prvních červencových dnů roku 1939 v protektorátních denících (*Národní listy*, *Lidové noviny*, *Národní práce*, *Právo lidu*) se soustředila na Husovu osobnost a jeho přínos pro český národ. Po Husovi bez legendárních příkras a přečehovaného husitství (*J sme na husitství hrdí, ale litujeme, že nás neminulo*) volal agrární *Venkov*.²⁴ Katolické *Lidové listy* nebo deník českých fašistů *Vlajka* nepřinesly o Husovi žádné zprávy.²⁵ Spíše okrajově byla na stránkách deníků reflektována Husova zbožnost a jeho svědecký život. Úkol zdůraznit tento Husův rozměr připadl zejména církevnímu tisku.

Církev československá (husitská) si tradičně připomínala Husův svátek ve všech svých periodikách. Kromě

Českého zápasu byly články s husovskou tematikou otištěny v *Husitském Podbrdsku*, *Ohlasech nového života*, v měsíčníku *Pravdou k životu*, *Věstníku ČČS ve Velké Praze*, *Husově kraji*, *Stráži na Táboře* nebo v *Palcátu*, který 6. července 1939 věnoval památce mistra Jana Husa speciální dvojčíslo, jež bylo ve větším množství rozesláno všem odběratelům. V jednom z titulních článků k blížícímu se výročí kostnického mučedníka otištěném v *Českém zápase* autor na jeho osobnosti ocenil skutečnost, že *vštípil národu živý zájem o největší věc, která je vůbec možná v lidském životě: zájem o ryzí křesťanství*.²⁶ PhDr. Viktor Šinták, jenž k Husovu výročí 6. července hovořil v Českém rozhlasu, ve svém příspěvku *Co připomíná Husův*

svátek českému národu pro Český zápas mimo jiné zdůraznil, že cesta ke svobodě vede přes duši člověka. *Národ potřebuje lidi s pevnou páteří, na které lze spoléhat, lidi, kteří dovedou být věrni a nezrazují sebe a jméno celku, k němuž náleží. A k těmto lidem promlouvá dnes Jan Hus. Nerozhoduje, kdo nám vládne, ale důležitější je, jací jsme a zdali náš život je pravdivý. Proto v duchu Husově musí jít ta naše výchova, neboť v tom je i problém dokonalého křesťanství. Zdaliž neřekl Ježíš: „Setrváte-li v mém slově, budete můmi učedníky; poznáte pravdu, a pravda vás učiní svobodnými.“ (Jan 8,32)²⁷ V obdobném duchu k čtenářům promlouval úvodník v listu olomoucké a ostravské diecéze *Palcát*. Autor se v něm obrací k postavě proroka Jeremiáše, který poslušný více Bohu než církevní vrchnosti kázal slovo Hospodinovo přes zákaz, protože mu šlo o dobro a záchranu národa a vlasti. Za to byl zatčen, zbit a vsazen do klády. *Také náš národ měl svého Jeremiáše, svého národního proroka – mistra Jana Husa*.²⁸*

Po celé vlasti se 5. a 6. července 1939 konaly vzpomínkové bohoslužby. Vedle ČČS(H), ČCE a početně menších protestantských denominací si jeho památku připomínali i pravoslavní věřící.²⁹ Pražské vedení ČČS(H) vyzývalo oběžníkem farní úřady, aby – jsou-li k tomu podmínky – obnovovaly a pořádaly poutě na místech spjatých s českou reformací. Zástupci všech náboženských obcí se měli začátkem července 1939 zúčastnit pouti v Táboře, na niž navazovala slavnost na Kozím hrádku.³⁰ V podmínkách národní nesvobody platil úřední zákaz lampionových průvodů, pálení symbolických

bojovníků – ústřední výbor (dále jen ÚV SPB), sign. 3195, soutěž vzpomínkových prací – KOŘALKOVÁ, Květa: *Šestý červenec 1939. Oslavy Husovy památky na počátku nacistické okupace*.

24 ŠVANDA, Bohumil: Husův význam. *Venkov*, 5. 7. 1939, s. 3.

25 NA, f. ÚV SPB, sign. 3195, soutěž vzpomínkových prací – KOŘALKOVÁ, Květa: *Šestý červenec 1939. Oslavy Husovy památky na počátku nacistické okupace*.

26 „Nám v srdci věčně hoří a sám ta srdce tvoří.“ *Český zápas*, 1939, č. 26, s. 201.

27 ŠINTÁK, Viktor: Co připomíná Husův svátek českému národu. *Český zápas*, 1939, č. 26, s. 202.

28 Síla pravdy. *Palcát*, 1939, č. 27–28, s. 1.

29 JOŠT, J.: Český lid oslavil jednotně české svátky. *Národní listy*, 7. 7. 1939, s. 2; srov. JINDRA, Martin: *Česká pravoslavná církev od Mnichova po obnovu v roce 1945*. ÚSTR, Praha 2015, s. 67 a 70.

30 APD ČČSH, f. Diecézní rada ČČS(H), oběžník č. 16 z roku 1939.

kých hranic a bohoslužeb pod širým nebem.³¹ Navzdory tomu však církev uspořádala na řadě míst otevřené slavnosti. Přílehavě popsal oslavy článek *Husova pravda žije v našem lidu stále!* v *Palcátu*: *I když letošního roku vlivem změněných poměrů nemohli jsme památku M. J. Husa oslavit obvyklým způsobem, přece není snad vesničky, kde by nějakým vsutkužkem pěkným způsobem nebylo památku kostnického mučedníka vzpomenuť.*³² Církevní tisk zaznamenal několikatisícovou slavnost věřících ČČS(H) v lese na Svatém Kopečku u Olomouce, kteří při polní mši 6. července oslavili památku mistra Jana Husa. Bohoslužby vykonali duchovní Ladislav Knižátko a Jan Just. Přímou v Olomouci proběhl pietní večer s bohoslužbami v Národním domě i v Husově sboru. V Dolanech nedaleko Olomouce též den večer sehrál Sokol a dramatický odbor náboženské obce divadelní hru *Otec* od Aloise Jirásky. Jevišťe bylo vyzdobeno obrazem M. Jana Husa a státní vlajkou. V Bzenci byly na Husův svátek poprvé slouženy bohoslužby v rozestavěném sboru. Večer následovala tryzna. Když se věřící po jejím konci rozcházeli domů, vzplála na sousedním kopci symbolická hranice. V Hodoníně pořádala náboženská obec společné bohoslužby s ČCE a obdobně tomu bylo ve Dvoře Králové u Husovy hranice, v Benešově u Husova pomníku,³³ v Chrudimí a v Heřmanově Městci, kde se 5. a 6. července 1939 konaly Husovy oslavy ve sborech ČČS(H) i ČCE. Pozadu nezůstalo ani Brno. V Králově Poli nejprve přijal biskup Josef R. Stejskal 2. července 1939 slib 70 biřmovanců. V předvečer Husova svátku byla tamtéž sloužena tryzna. V Soběšicích se pak na lesním prostranství U dubu konala vzpomínková polní

Církev československá (husitská) si každoročně připomínala Husovu památku u Šalounova pomníku v Praze na Staroměstském náměstí
Foto: ÚAM ČČSH

bohoslužba. Dne 6. července 1939 byly slouženy pamětní bohoslužby v Králově Poli a v Řečkovcích, odpoledne v Lelekovicích a v Jehnicích, všude s proslovem věnovaným kostnickému mučedníkovi.³⁴

V ostravské diecézi probíhaly jedinečné Husovy oslavy v Ostravě-Radvanicích. Do otevřeného sboru přicházeli od časných ranních hodin lidé, aby se poklonili Husově památce. V Heřmanicích se konala pouť již 5. července na svátek slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kdy zdejší náboženská obec slaví také výročí otevření svého sboru. Ve východočeské diecézi si věřící ČČS(H) v Pardubicích nejprve připomněli památku slovanských bratří ze Soluně a v předvečer 6. července byl uspořádán Husův večer. V Bozkově u Semil na svátek Jana Husa domy a veřejné budovy ozdobily prapory a transparenty. Velký zástup oby-

vatel se shromáždil u hranice, kde se zpívaly vlastenecké a husitské písně a zazněly chorály. Druhý den, 6. července, konali duchovní ČČS(H) v přeplněné sokolovně pamětní bohoslužby, po kterých se vydal průvod 1500 poutníků na místní hřbitov, kde byla uctěna památka zemřelých a vykonána modlitba za vlast. *Již od založení náboženské obce konají se Husovy poutě, ale nikdy nebyla taková účast příslušníků jako letos.*³⁵ V Jaroměři sloužil místní farář Jan Hančil s josefovským duchovním Oldřichem Pokorným bohoslužby u symbolického oltáře před radnicí pro 3000 lidí,³⁶ v Klatovech zazněl projev za účasti 4000 osob a v Praze-Braníku náboženská obec uctila Husovu památku bohoslužbami 5. i 6. července 1939. Vzpomínku ukončili věřící položením kytic k pomníku M. Jana Husa v Braníku, z nichž na trávníku vytvořili nápis „Pravda vítězí“.³⁷

31 KOŘALKOVÁ, Květa: Šestý červenec před šedesáti lety. *Český zápas*, 1999, č. 14, s. 5.

32 Husova pravda žije v našem lidu stále! *Palcát*, 1939, č. 29, s. 3.

33 Benešov. *Pravdou k životu*, 1939, č. 7–8, s. 3.

34 Z našich náboženských obcí – Brno-Královo Pole. *Palcát*, 1939, č. 29, s. 5.

35 Ohlasy z obcí ČČS – Bozkov u Semil. *Ohlasy nového života*, 1939, č. 12, s. 5.

36 Jaroměř. *Český zápas*, 1939, č. 28, s. 224.

37 Husovy oslavy v Praze-Braníku. *Český zápas*, 1939, č. 28, s. 223.

Manifestačního rázu nabyla rovněž tradiční pouť v Týnci nad Sázvou, kde náboženská obec ČČS(H) v Netvořicích zakoupila v roce 1938 rotundu Cyrila a Metoděje. Před starobylým chrámem vykonal pro 800 poutníků 9. července 1939 slavnostní bohoslužby v zastoupení nemocného patriarchy Gustava A. Procházky generálního vikáře Jan Lomoz.³⁸ Náboženské obce Plzeň, Klatovy, Horažďovice a Blatná zase uspořádaly v neděli 2. července 1939 tradiční velkou pouť na hrad Rabí, které se zúčastnilo více než 500 poutníků a sedm duchovních. Při pouti a bohoslužbách zpíval třicetičlenný mužský sbor řízený učitelem K. Valentou z Klatov. Tisk dále zaznamenal veřejné oslavy v Úpici, Dobrušce, Nové Pace, Polici nad Metují i na dalších místech.

Jako každý rok se v předvečer 6. července 1939 konal průvod k Husovu pomníku a národní slavnost v Sušici. Očekávala se účast zhruba 1200 osob. Povolení bylo po dohodě s oberlandrátem v Klatovech uděleno, řečníci však museli odevzdat své projevy cenzorům ke schválení. Za klidný průběh oslav, které měly být početně regulovány a neměly přerůst v národní manifestaci, přímo zodpovídal starosta obce a příslušné státní orgány.³⁹ Současně na příkaz Schutzpolizei provedla policie 6. července 1939 soupis všech majitelů domů, kteří ozdobili svoje okna prapory. Podle zprávy šlo celkem o 21 domácností.⁴⁰ V době večerního průvodu navíc řadu oken osvětlovaly svíčky. Oslava byla jako na většině dalších míst zakončena zpěvem národní hymny.

Poslední odhalená Husova socha v protektorátu

S jedinečnou oslavou přišlo Nové Město nad Metují, kde byla 6. července 1939 odhalena poslední Husova socha v protektorátu. Událost připravoval Výbor pro postavení pomníku M. Jana Husa od září 1937. Do jeho čela byl zvolen předseda novoměstské náboženské obce ČČS(H) Čeněk Dubec a jejím jednatelem byl Josef Lochman, otec budoucího významného teologa Jana Milíče Lochmana. Komise vybírala ze čtrnácti návrhů od osmi sochařů a nakonec zvítězil návrh akademického sochaře Jana Adolfa Vítka.⁴¹ Původní termín odha-

Poslední Husova socha byla v protektorátu odhalena v Novém Městě nad Metují

Foto: archiv autora

lení pomníku byl stanoven na 20. září 1938, ale po vypuknutí henleinovského puče, který se rozšířil prakticky do všech pohraničních oblastí Čech a Moravy, byla slavnost odložena na 28. října 1938. Dne 23. září 1938 však byla vyhlášena všeobecná mobilizace a sochař Vítka narukoval do armády. Když došlo ke zřízení Protektorátu Čechy a Morava, bylo zřejmé, že původní záměr nebude možné dodržet. Přípravný výbor tedy rozhodl, že pomník bude realizován jen částečně a již hotová socha bude odhalena v den Husova svátku 6. července 1939.⁴²

Jen díky tomu, že slavnost byla označena jako církevní procesí, se podařilo vymoci na protektorátních úřadech její povolení. Vedle oslavy Hitlerových narozenin se odhalení Husovy sochy stalo ve městě jedinou veřejně povolenou slavností od zřízení protektorátu. Po pobožnosti na Husově náměstí vyšel dlouhý průvod občanů všech vyznání k pomníku před Husovým sborem ČČS(H). Vpředu byl nesen prapor náboženské obce ČČS(H), za ním šli duchovní, mládež, zástupci úřadů a občané. U pomníku postupně promluvili místní farář ČČS(H) Bohumil Dlattla a katecheta Karel Paděra, farář ČCE z Hronova Jan Dus, který posloužil rovněž kázáním, a jeho kolega Bohumír Popelář. Po proslovu předsedy výboru Čenka Dubce odhalil pomník starosta města Jiří Jireš. Slavnost byla zakončena přečtením Husova památného listu z Kostnice, jímž se loučí s Čechy. Po závěrečném Dubcově slovu zazpívalo shromáždění státní hymnu.⁴³ Odhalení Husovy sochy bylo bezesporu odvážnou de-

38 K historickým poutním místům v Čechách. *Husův kraj*, 1939, č. 8, s. 1–2.

39 *Státní okresní archiv Klatovy* (dále jen SOKA Klatovy), f. Okresní úřad Sušice, presidiální spisy, část III., 1939–1945, k. 11, inv. č. 660, oběžník Okresního úřadu v Sušici adresovaný obecním úřadům a četnickým stanicím ze 4. 7. 1939.

40 Tamtéž, zpráva Okresního úřadu v Sušici adresovaná Prezidiu zenského úřadu v Praze ze 14. 7. 1939.

41 Sochař Jan Adolf Vítka (1899–1950) je například autorem sochy československého vojáka vzdávajícího poctu mrtvým spolubojovníkům v památníku na Dukle, která byla slavnostně odhalena v roce 1949 a po likvidaci komunistickým režimem znovu instalována u příležitosti 70. výročí Karpatsko-dukelské operace v říjnu 2014.

42 BŮHM, Václav: Husův pomník v Novém Městě nad Metují. *Český zápas*, 1999, č. 14, s. 4.

43 Ohlasy z obcí ČČS – Nové Město n. Metují. *Ohlasy nového života*, 1939, č. 12, s. 5.

Slavnostní odhalení Husova pomníku v Jihlavě v roce 1928. Pomník musel být kvůli soustavnému ničení v roce 1939 odstraněn. Foto: ÚAM ČČSH

monstrací, která se naštěstí obešla bez následků.

Dobrodružná záchranná akce

Církev pomáhala Husovy sochy také zachraňovat. Významnou akcí, kterou zaznamenal týdeník *Český zápas*, se stal převoz mohutného Husova pomníku z Jihlavy do Hlinska. Dílo akademického sochaře Františka Vladimíra Foita z Doupí u Telče, které bylo slavnostně odhaleno při příležitosti desátého výročí vzniku samostatné republiky 28. října 1928,⁴⁴ se od 30. let stávalo terčem nenávisných útoků místních německých nacionalistů. Již v roce 1934 se v hlášení policejního komisařství v Jihlavě poprvé objevila zpráva o pomalování Husova pomníku a šesti židovských obchodů velkými rudými hákovými kříži.⁴⁵

Útoky se po březnu 1939 vystupňovaly natolik, že hrozilo jeho zničení. Husova hlava tyčící se v sedmi-

metrové výšce byla otlučena, pomník včetně postranních reliéfů byl natřen dehtem a červenou barvou. Na jeho zadní stranu vandalové namalovali velkou židovskou hvězdu a schránka obsahující prst z legionářských bojišť byla zničena a vzácná hlína rozmetána.⁴⁶ Německé vedení města se proto rozhodlo sochu odstranit.

Odborné rozebrání provedl český kameník Josef Hurda z Jihlavy. Pomník byl složen v městské ohradě mezi trámy a cihlami a hrozilo, že bude použit na štěrka a stavební kámen. O jeho osudu se však prostřednictvím předsedy Josefa Svobody dozvěděla rada starších ČČS(H) z Hlinska a požádala jihlavské Čechy ze Spolku pro postavení pomníku M. J. Husa, aby jí ho darovali. To se po opakovaných jednáních podařilo a velká část tohoto pomníku byla koncem července 1939 převezena do Hlinska. Transport se ovšem neobešel bez komplikací.

Nejprve několik slov k iniciátorovi celé záchranné akce Josefu Svobodovi. Předseda rady starších v Hlinsku byl také velitelem dobrovolných hasičů. Když nacisté 24. června 1942 likvidovali Ležáky, svolal do zbrojnice několik hasičů a se starou automobilovou stříkačkou a další výzbrojí vyjeli Ležáky hasit. Zastavení a rezolutně vrácení byli dva kilometry před dýmající osadou. Přesto si občané v Hlinsku jejich čin ještě dlouho pamatovali.⁴⁷

Vedení náboženské obce v Hlinsku poslalo 30. července v ranních hodinách téměř pět desítek svých členů – většinou kameníků z místních lomů a kamenických dílen – v koloně šesti nákladních aut s jedním jeřábem do Jihlavy. Nakládání rozměrného pomníku probíhalo nejprve bez většího zájmu veřejnosti či bezpečnostních složek.

Až když čeští obyvatelé začali k automobilům přinášet květiny a na jeden z vozů umístili také státní

44 Pomník byl postaven v Jihlavě před Besedním domem, kdysi jediným střediskem českého života ve městě.

45 *SOKA Jihlava*, f. Okresní úřad – Okresní národní výbor Jihlava do r. 1949, k. 75, inv. č. 9517, zpráva policejního komisařství v Jihlavě o politické situaci v lednu 1934 z 2. 2. 1934.

46 *Archiv NO ČČSH Jihlava*, Historie Husova pomníku (blíže nespecifikovaný tisk).

47 ŠUSTR, Václav: Putování Husova pomníku. *Český zápas*, 1989, č. 41, s. 3.

Prevoz pomníku z Jihlavy. Čs. vlajka a květina na chladiči auta podráždily jihlavské Němce.
Foto: ÚAM ČČSH

Husův pomník v Hlinsku roku 2019
Foto: archiv autora

vlajku, vzbudilo to pozornost jihlavských Němců. Za chvíli přijeli na místo dva příslušníci Gestapa a začalo vyšetřování. Ačkoli hlinecká rada starších získala od německé správy města povolení k převozu pomníku, odmítalo Gestapo jeho převoz povolit a trvalo na předložení písemného souhlasu jihlavského starosty. Po dohodě uzavřené na místní služebně Schutzpolizei posádky šesti nákladních vozů přece jen odjely. Za Jihlavou v Bedřichově je však znovu zadrželo Gestapo. Ujet se podařilo jen dvěma vozům, zbylá čtyři nákladní auta se musela v doprovodu Gestapa vrátit do Jihlavy. Zadrženi byli internováni v kasárnách zřízených v jedné z jihlavských škol. Vedoucí výpravy hlinecký farář Václav Šustr, předseda rady starších Josef Svoboda a člen rady starších Karel Olmer byli vyšetřováni Gestapem na služebně v Hluboké ulici. Propustili je až na zásah jihlavského starosty v nočních

hodinách. Ve věznicí ale zůstal věřící Karel Olmer, který se během výslechu pustil do hádky s vyšetřovatelem. I jeho se však po intervenci okresního hejtmána a hlineckého starosty Václava Dřevíkovského podařilo po dvoutýdenním věznění z Jihlavy vyreklamovat a mohl se vrátit domů.⁴⁸ Převoz zbylých 27 kvádrů pomníku později zajistil po železnici jihlavský kameník Josef Hurda.

V Jihlavě se Češi s pomníkem loučili květinami a stejně tak Husovu sochu vítali v Hlinsku. *Horalé z celého kraje chodí se poklonit tomuto dílu a pokládají květy na sochu Mistra Jana. Hlinečtí si velice váží krásného daru jihlavských Čechů a prosí naši veřejnost o finanční pomoc. Přijedte se podívat do Hlinska a navštivte Husův sbor, u kterého bude pomník postaven.*⁴⁹ Během válečných let ležela socha za Husovým sborem v Hlinsku. Po osvobození Československa věřící ještě pět let shromažďovali finanční prostředky a hledali vhodné

místo pro rozměrný pomník. Nakonec bylo vybráno návrší na Skalce nedaleko Hlinska, kde byla tradičně v předvečer Husovy mučednické smrti zapalována symbolická hranice.⁵⁰

Husův pomník zde byl odhalen 4. července 1950. Slavnostní události předcházely důkladné a promyšlené přípravy. Opravy atypické žulové skulptury a pískovcových reliéfů provedl sochař Jan Vejmelek z továrny na zpracování kamene v Doupí u Telče, kde pomník původně vznikal. Na terénních úpravách, převozu materiálu a stavbě pomníku brigádně pomáhaly desítky věřících: *Bylo to jako luštění rébusu. Jediné plánky, které se našly v jihlavském muzeu, nesouhlasily v rozměrech. Nebylo nikde poznačeno, kam který kámen patří. Bylo nutné často podle zbytků staré malty a případně i podle dehtových skvrn hádat, kde co v pomníku bylo.*⁵¹ Kromě plakátů, propagační brožury, pohlednic, pamětních listů a odznaků vytiskli členové církevní

48 Archiv NO ČČSH Jihlava, Historie Husova pomníku (blíže nespécifikovaný tisk).

49 Husův pomník z Jihlavy do Hlinska. *Český zápas*, 1939, č. 33, s. 262.

50 Obdobně se místní výbor ČČS(H) v Dolní Cerekvi snažil počátkem roku 1939 zachránit Husův pomník v Mostě. K nákladné realizaci přepravy byla vyhlášena církevní sbírka a podařilo se získat souhlas tamní městské rady. Pomník byl ale ještě před realizací záchrané akce zničen. Srov. VYSKOČIL, Jaroslav: Městská rada v Mostě věnovala ČČS Husův pomník. *Český zápas*, 1939, č. 10, s. 79.

51 Archiv NO ČČSH Hlinsko, Kronika náboženské obce ČČS v Hlinsku, 1950, s. 123–124.

mládeže také 5000 kusů letáků, které z letadla Aeroklubu rozhazoval při jednom z přeletů i farář Šustr.

Odhadem 3000 účastníků oslav procházelo 4. července 1950 po ranních bohoslužbách v průvodu od Husova sboru na Skalku. Při bohoslužbách, které vedl biskup Jan Amos Tabach, nikoli náhodou kázal i duchovní Pavel Sochr, jenž byl též slavnostním řečníkem při kladení základního kamene k Husovu pomníku v roce 1926 na jeho původním místě v Jihlavě. Znovuodhalení Husovy sochy provedl biskup Tabach, při odhalování postranních reliéfů se přidali bývalý a současný předseda rady starších Josef Svoboda a Jan Šmahel. Sportovní odbor Sokola v Hlinsku mezitím rozestavil štafetu 50 běžců z Ležáků, kteří přinesli schránku s prsty z vypálené osady, jež byla společně s pamětní listinou uložena v pomníku. Ukládání provedli společně s biskupem Tabachem pozůstalí po Karlu Olmerovi, který byl nejdéle vězněn po záchranné akci v Jihlavě a tragicky zahynul v roce 1948 při nehodě na motocyklu. Odpoledne slavnost pokračovala návštěvou a pobožností v Ležákách a večer byla zakončena symbolickým zapálením hranice na Skalce. Neobvyklý nápis na Husově pomníku „Pravdu neupálíš“ tak nezůstal bez obsahu.

Velkolepé oslavy v Táboře

Církev československá (husitská) záměrně na červencové dny připravila otevření sborů v Turnově a Táboře.⁵² V Turnově byl v neděli 2. července 1939 za účasti 5000 věřících z východočeské diecéze i vyslaných delegátů a praporečnicků z celé republiky slavnostně otevřen Husův sbor. V zastoupení biskupa Stanislava Korduleho vykonal za doprovodu místního

chrámového sboru a pěveckého spolku Dvořák církevní obřad otevření nového sboru Viktor Šinták. Po jeho prosluvu, jemuž naslouchali i římsští katolíci a bezkonfesní, byly ve sboru za účasti 20 duchovních v talárech slouženy bohoslužby. Nejednalo se o první bohoslužby, protože místním věřícím se chrám otevřel již o Vánocích roku 1938. Slavnostní otevření Husova sboru bylo ale záměrně naplánováno na začátek července, čímž se stalo největší církevní slavností posledních let na území Českého ráje.⁵³

S ještě větším ohlasem se setkalo slavnostní otevření sboru Božích bojovníků v Táboře. Církve ve městě zakořenila téměř ihned po svém založení. Přípravný výbor pro ustavení ČČS(H) v Táboře se sešel 21. července 1920, když předtím 18. července 1920 na Žižkově náměstí sloužil pozdější její první patriarcha Karel Farský české bohoslužby. Při sčítání obyvatelstva v roce 1921 se k ČČS(H) v Táboře přihlásilo 3070 osob, v roce 1930 počet věřících mír-

ně poklesl na 2995 osob, tj. 21,02 % místních obyvatel, čímž zůstala druhou nejpočetnější církví ve městě. K státnímu schválení náboženské obce došlo 16. února 1926. Od roku 1924 žádala rada starších na městské radě v Táboře přidělení pozemku na stavbu vlastního sboru. Schválení se přes odpor zastupitelů KSČ dočkala 15. září 1932, kdy jí byl prodán za 15 000 korun pozemek na zahradě bývalých novoměstských škol. Architektonický návrh sboru byl zadán Ing. arch. Václavu Vejrychovi a Ing. arch. Jaroslavu Kabešovi z Prahy. Návrh moderní, stylově čisté stavby zabudované do nestejných úrovní dvou ulic se líbil. Slavnostní první výkop byl na staveništi proveden 11. července 1938. Práce na konečné úpravě sboru Božích bojovníků vyvrcholily v červnu 1939, takže stavba trvala přesně jeden rok.⁵⁴

Otevření sboru bylo církví i náboženskou obcí vnímáno jako největší svátek dvacetileté existence ČČS(H) v Táboře, čemuž odpovídal i plánovaný průběh velkolepých oslav. *Český*

Praporečníci při slavnostním otevření sboru Božích bojovníků v Táboře 1939

Foto: ÚAM ČČSH

52 Na 2. července 1939 bylo naplánováno také slavnostní otevření Husova sboru ve Zbraslavi nad Vltavou, to však muselo být z technických důvodů odloženo na 10. září 1939.

53 Otevření Husova sboru v Turnově. *Český zápas*, 1939, č. 27, s. 211; KROTIL, F.: Ohlasy z obcí ČČS – Turnov. *Ohlasy nového života*, 1939, č. 12, s. 6.

54 KOŘALKOVÁ, Květa: Stavba sboru Božích bojovníků v Táboře a její společenský význam. *Táborský archiv. Sborník SOKA v Táboře*, 1991, sv. 3, s. 52–68.

Otevření sboru Božích bojovníků v Táboře se zúčastnil i generální vikář ČČS(H) Jan Lomoz (uprostřed se štólou)

Foto: ÚAM ČČSH

zápas již 8. června 1939 přinesl oznámení o vypravení zvláštního vlaku z Prahy na tábořské oslavy.⁵⁵ Konkrétní pozvánka i s programem se na stránkách ústředního církevního týdeníku objevila 29. června 1939. Na výjimečnou událost opakovaně zvaly také všechny tábořské noviny (*Tábor*, *Český jih* i *Národní stráž*) a církevní regionální periodika *Husův kraj* a *Stráž na Táboře*. Na stránkách tisku byly posléze uveřejněny podrobné zprávy o průběhu oslav, které přerostly v národní manifestaci.

Vlastní slavnosti 6. července 1939 předcházely hudební večer v přeplněném velkém sále budovy Střelnice. V slavnostní den do města od časných ranních hodin přijížděli zástupci

jednotlivých náboženských obcí s prapory a korouhvemi. Ve městě se jich ujalo 35 pořadatelských dvojic členů tábořské Jednoty mládeže, kteří poutníkům prodávali odznaky a výtisky slavnostního čísla *Stráže na Táboře*.⁵⁶ Velkolepá oslava 6. července 1939 začala v ranních hodinách na Masarykově náměstí. V osm hodin nejprve vykonal tábořský farář František Rabiška rozlučkové bohoslužby v klášterním kostele Narození Panny Marie. V devět hodin se vydal průvod, jehož se zúčastnilo 52 duchovních v talárech včetně generálního vikáře Jana Lomoze a více než 8000 věřících, k novému sboru.⁵⁷

Krátce předtím však přišel zákaz z oberlandrátu a hrozilo, že průvod

bude zrušen. Vyjednávání se ujal okresní hejtman JUDr. František Macháček⁵⁸ a člen místní rady starších ČČS(H) Jan Procházka. Mediátorům se nakonec podařilo získat souhlas, ale oba byli po dobu průvodu internováni v kanceláři oberlandrátu a v případě nepokojů jim hrozilo, že budou okamžitě popraveni. Organizátory slavnosti, mezi něž patřil také významný odbojový pracovník na Tábořsku Jaroslav Vacek, o situaci informovala zaměstnankyně oberlandrátu Marie Šimová-Mannová.⁵⁹ Procesí procházející přes Žižkovo náměstí, Pražskou ulici, Palackého třídu, Riegrovo náměstí, Wilsonovu třídu, Husovo náměstí a třídu Československých legií kolem sokolovny ke sboru do Fügnerovy ulice se organizátorům podařilo udržet a nepřerostlo v otevřené nepokoje, takže rukojmí mohli být propuštěni. Po příchodu ke sboru Božích bojovníků uvítal všechny přítomné předseda místní rady starších Dominik Věšín a zazněly projevy církevních a státních představitelů.⁶⁰ Za Jednotu mládeže měl podle plánovaného a zveřejněného programu promluvit také její předseda Jaroslav Vrhel, jemuž však bylo z nařízení oberlandrátu v Táboře veřejné vystoupení zakázáno.⁶¹ První bohoslužby ve sboru Božích bojovníků sloužil generální vikář Jan Lomoz, liturgii zpíval chýnovský farář Miloslav Čech a kázání proslavil duchovní, redaktor *Českého zápasu* Antonín Vinklárek.⁶² Celou slavnost před sborem i premiérové bohoslužby

55 Zájezd do Tábora. *Český zápas*, 1939, č. 23, s. 181.

56 VOŠTA, Otakar: Jak pracovala tábořská Jednota mládeže ČČS při otevření sboru Božích bojovníků v Táboře. *Český zápas*, 1939, č. 31, s. 246.

57 Náš největší svátek. *Stráž na Táboře*, 1939, č. 9, s. 41.

58 Hejtman František Macháček byl rovněž členem ČČS(H). Jeho bratr Bohumil sloužil v církvi v letech 1928–1965 jako duchovní. Koncem roku 1939 byl Macháček pro neochotu spolupracovat s Němci zbaven své funkce a přeložen na bezvýznamné úřednické místo do Prahy. *VÚA-VHA*, f. 255, žádost Bohumila Macháčka o osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb., zpráva B. Macháčka o činnosti v odboji (nedatováno).

59 NA, f. ÚV SPB, sign. 3534, soutěž vzpomínkových prací – ŠÍMOVÁ-MANNOVÁ, Marie: *Osud jedné z tisíců*.

60 Podrobněji *Stráž na Táboře*, 1939, č. 9 nebo *Český zápas*, 1939, č. 28.

61 Více viz JINDRA, Martin: *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945*, s. 599–603.

62 VINKLÁREK, Antonín: Bojovník Boží. *Český zápas*, 1939, č. 27, s. 211.

od 10 do 11.30 hod. přenášel Český rozhlas. Technické poruchy ale zapříčinily výpadky vysílání, takže reportáž Ing. Josefa Cincibuse byla odvysílána až 9. července 1939.⁶³ Slavnosti za účasti tisíců lidí odpoledne spontánně pokračovaly na Kozím hrádku.⁶⁴

Otevření sboru Božích bojovníků bylo mimořádnou událostí a nepočetnější manifestací v Táboře v období nacistické okupace. Svým rozsahem a významem slavnost přerostla rámec dějin města a zařadila se do celonárodního hnutí veřejných projevů, demonstrací a poutí v létě 1939, na kterých měly významný podíl církve včetně ČČS(H). Dokončení a otevření sboru Božích bojovníků v Táboře se stalo nejen církevním svátkem, ale současně i velkým svátkem národním, který podtrhl touhu českého národa po udržení a rozvoji potlačované české svébytnosti.⁶⁵

Kolem Šalounova pomníku

Přes množství regionálních poutí a manifestací Husovým oslavám přece jen vévodila Praha. Na schůzích výboru rad starších ČČS(H) Velké Prahy konaných 16. května a 7. června 1939 se za předsednictví Františka Plechatého podrobně jednalo o Husových oslavách v Praze. S ohledem na mimořádné poměry bylo doporučeno, aby 5. července 1939 večer neprobíhaly místní oslavy v pražských čtvrtích, nýbrž aby se pražští věřící zúčastnili slavnostních bohoslužeb, které ve staroměstském chrámu sv. Mikuláše vykoná farář Arnošt Šimšík. Zároveň bylo dohodnuto, aby v jednotlivých sborech byly konány v upomínku mistra Jana Husa bohoslužby 6. července, protože zvláštní oslava na Staroměstském náměstí nebyla církvi v tento den povolena.

Průvod před otevřením sboru Božích bojovníků v Táboře čítal na 8000 lidí

Foto: ÚAM ČČSH

V předvečer svátku 5. července 1939 z pražských oken zavlála záplava praporů v národních barvách. V kostelech se konaly vzpomínkové bohoslužby a centrem oslav se stal Šalounův pomník na Staroměst-

ském náměstí, kam přišel s delegací v 17 hodin položit květiny i primátor JUDr. Otakar Klapka.⁶⁶ Od ranních hodin pak k pomníku přicházeli lidé a pokládali květiny a věnce. Husovu památku si přijížděli při-

63 CINCIBUS, Josef: Sbor Božích bojovníků v Táboře. *Český zápas*, 1939, č. 28, s. 217.

64 Kozí hrádek. *Tábor*, 1939, č. 28, s. 3. V roce 1945 byly mohutné slavnosti na Kozím hrádku obnoveny.

65 KOŘALKOVÁ, Květa: *Stavba sboru Božích bojovníků v Táboře a její společenský význam*, s. 66.

66 Mezi veřejnými činiteli, kteří přišli položit květiny k Husovu pomníku, byl také doc. Josef Matoušek, jeden z devíti studentských funkcionářů zastřelených v listopadu 1939.

pomenout i mimopražští zájemci, o čemž svědčil také nezvyklý ruch na pražských nádražích.⁶⁷ Večerní slavnosti byly zahájeny bohoslužbami v československém chrámu sv. Mikuláše. Účastníci kostel ještě před zahájením liturgie v 19.15 hod. zcela zaplnili, takže se do něj mnoho věřících ani nedostalo. Při bohoslužbách účinkovaly spojené pěvecké sbory ze Smíchova a pěvecké sdružení Farský. Promluva vinohradského faráře Šimšíka na slova Husova listu *Prosím Vás, abyste se milovali, slabých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli* posílila v posluchačích naději ve vítězství pravdy Boží čisté, jak zaznamenal nuselský kronikář ČČS(H).⁶⁸ Současně se konaly bohoslužby v československém sboru u Salvátora. Po jejich skončení se vydaly průvody s prapory z obou chrámů. V Pařížské ulici se spojily v mohutný zástup, který se v čele s faráři ubíral k Husovu pomníku.⁶⁹ V přítomnosti desítek tisíc účastníků – jejich počet se odhadoval až na 50 000 – duchovní ČČS(H) přečetl žalm 85 *Hospodine, projevoval jsi své zemi přízeň* a farář ČCE pronesl modlitbu. Po zazpívání husitského chorálu *Ktož jsú boží bojovníci* a národní hymny zpívaly početné zástupy lidí až do 22. hodiny národní písně. Obdobně probíhaly oslavy u Husova pražského pomníku i 6. července 1939. Husovo sousoší pokrývaly květiny, věnce a rudé kalichy, po stranách hořely mohutné

řecké ohně. V náboženských obcích ČČS(H) napříč Prahou se v tento den konaly slavnostní bohoslužby.

Zákaz „šovinistických“ manifestací

Památky Husovy mučednické smrti vzpomněla tedy v červenci 1939 bez nadsázky převážná část českého národa a ČČS(H) přitom patřila k tahounům a nejhrolivějším organizátorům vzpomínkových bohoslužeb, veřejných manifestací a poutí,⁷⁰ díky čemuž v mnoha krajích zaznamenala skokový nárůst členské základny.⁷¹ Husovy oslavy roku 1939 svou spontánností a rozsahem překonaly očekávaný rámec a zapadly do řady národních poutí a slavností, které vyvrcholily 13. srpna 1939, kdy se do Domažlic na vavříneckou pouť podle úředních odhadů sjelo kolem 100 000 lidí z celých Čech i Moravy.⁷² Šlo o největší z poutí, na nichž Mons. Bohumil Stašek v létě 1939 ve svých kázáních demonstroval odpor českého národa proti německé okupaci. Poutí vyvrcholila emotivní přísahou přítomných poutníků, že svou vlast nikdy neopustí a nezradí.⁷³ Po skončení druhé světové války byla tradice poutí obnovena. Dne 12. srpna 1945 při ní opět kázal Mons. Bohumil Stašek, který se krátce předtím vrátil z koncentračního tábora Dachau. Před zhruba 80 000 poutníky byla obnovena přísaha věrnosti vlasti, rozšířená o nové požadavky pro budoucnost.⁷⁴

Církev československá (husitská) si Husovu památku připomínala i v dalších válečných letech.⁷⁵ Intenzita oslav a jejich manifestační ráz, který místy přerůstal v otevřené protiněmecké demonstrace, však již nikdy nedosáhly rozměrů z roku 1939, kdy bylo procesí uspořádané ČČS(H) a ČCE k Šalounovu pomníku na Staroměstském náměstí v Praze bezpečnostními orgány označeno za *šovinistickou manifestaci se zpěvem zakázaných provokačních písní*.⁷⁶

Zájem okupačního režimu směřoval k využití ekonomického potenciálu českých zemí pro válečné účely, a proto s ohledem na zkušenosti z roku 1939 podnikal preventivní kroky k tomu, aby oslavy národních svátků pokud možno co nejvíce tlumil. V roce 1940 se tedy již v mnohem větší míře začaly projevovat snahy o zrušení, či alespoň přesunutí svátků. V dubnu byl 1. květen nařízením prohlášen za svátek národní práce s tím charakterem, jaký měl v Říši, a v květnu byl přesunut svátek Božího těla z 23. května na neděli 26. května. V červnu byly vládním nařízením dny 29. červen a 5. a 6. červenec prodaný rok změněny na dny pracovní, přičemž jejich případné oslavy se musely přesunout na neděli 7. července.⁷⁷ V tomto smyslu informovalo vedení ČČS(H) náboženské obce a s ohledem na zákaz pražského policejního ředitelství konat oslavy mistra Jana Husa tradičně večer

67 Výrazný pohyb obyvatelstva byl u vlakové i lodní dopravy ve svátečních dnech zaznamenán také směrem z města. Pražané na čerstvém vzduchu. *Lidové noviny*, 8. 7. 1939, s. 4.

68 *Archiv NO ČČSH Praha-Nusle*, kronika náboženské obce ČČSH Praha-Nusle, 1939, s. 1077.

69 Husovy oslavy v Praze. *Český zápas*, 1939, č. 28, s. 222.

70 Na Husových oslavách se ČČS(H) podílela také ve Velké Británii. Více viz JINDRA, Martin: *Sáhnout si do ran tohoto světa. Perzekuce a rezistence Církve československé (husitské) v letech 1938–1945*, s. 260–261.

71 Velký vzrůst čs. církve. *Večerní České slovo*, 10. 7. 1939, s. 4.

72 Pouti se zúčastnila řada představitelů české kultury, jmenovitě například Josef Hora, Karel Hašler, Jiří Mucha, František Kocourek nebo Julius Fučík.

73 STAŠEK, Bohumil: *Když křižovali český národ...* Atlas, Praha 1946, s. 69–81. Obdobný slib církvi a národu přísahala na svém sjezdu (2. až 6. 7. 1939) v Říčkách u Račic na Brněnsku moravská mládež ČČS(H).

74 Tamtéž, s. 119–133.

75 Viz např. *Český zápas*, 1940, č. 27, 29, 30; 1941, č. 27; 1942, č. 27; 1943, č. 14; 1944, č. 14.

76 BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. Prostor, Praha 1999, s. 99.

77 V září 1940 byl památný den 28. září přesunut na neděli 29. září a spolu s ním i církevní slavnosti.

5. července⁷⁸ doporučilo jejich konání v neděli 7. července 1940.⁷⁹ Obdobná praxe překládání svátku na nejbližší neděli pokračovala i v dalších letech. Porušení nařízení bylo sankcionováno, nešlo-li o čin přísněji trestaný podle jiných předpisů, pokutou v nemezené výši.⁸⁰

Přes restriktivní opatření a zákazy shromažďování využívalo podle Bezpečnostní služby české obyvatelstvo církevních poutí a svátků k povzbuzení národního vědomí a k otevřeným protiněmeckým postojům rovněž v roce 1940. Týdeník *Český jih* jako jediný z deníků a časopisů přinesl 13. července 1940 informace o účasti veřejnosti na oslavách Husova výročí, konkrétně na památném Kozím hrádě, kde se slavnostního setkání zúčastnili dokonce i němečtí uniformovaní vojáci.⁸¹ Souhrnná zpráva SD za rok 1940 konstatuje všeobecný nepřátelský vztah duchovních všech církví, vyjma starokatolické, k Německu. Husitstvím ovlivněná CČS(H) je ve zprávě obviňována z agresivních promluv a kázání kněží, špatného vyvěšování vlajek, nedodržování

языkových nařízení, předčasného penzionování duchovních přátelských k Německu či z otevřených politicko-demonstrativních postojů. Tyto projevy začaly ustávat teprve v létě, kdy církev začala zaujímat vůči okupačnímu režimu obzřetnější stanovisko. Obdobné hodnocení si vysloužila rovněž ČCE.⁸²

Počátkem července 1942 obdržely všechny obecní úřady výzvu k policejnímu omezení Husova svátku. *S ohledem na nynější mimořádné poměry učinite opatření, aby se mimo kostely nekonaly jakékoliv oslavy svátku M. Jana Husa, kterýžto svátek byl letos přeložen na 5. července. Konání průvodů, procesí atd. jest zakázáno. Totéž platí i pro oslavy svátku Cyrila a Metoděje dne 5. července.*⁸³

Závěrem

Okupační moc se ve 40. letech nerozpakovala potlačit Husův odkaz v českém národě silovými prostředky. Zatímco v roce 1939 používala spíše preventivní opatření a propagandistické nástroje,⁸⁴ a jak vyplývá

z denních zpráv SD, nepovažovala v souvislosti se svátkem za nutné aplikovat mimořádná bezpečnostní opatření,⁸⁵ v roce 1940 již zaznamenáváme ničení Husových pomníků, jako třeba Na Běhání poblíž Chabařovic,⁸⁶ kde byl nedokončený památník u příležitosti slunovratu vyhozen do povětří,⁸⁷ a zásahy bezpečnostních složek a četnictva. Starosta městyse Bohosudov v reakci na rozeslaný oběžník k průběhu Husových oslav v roce 1940 oberlandrátu v Ústí nad Labem sděluje, že 6. července došlo ve spodní části Bohosudova navečer ke srocení Čechů s úmyslem slavit Husův svátek. Po zákroku SA a četnictva svého počínání rychle zanechali. Podle hlášení zdejšího velitele SA se konalo podobné shromáždění v Brabcově hostinci v Nových Modlanech. Po vstupu jednotky SA bylo zabráněno pokračování shromáždění.⁸⁸ Obdobně zasáhly jednotky SA v chatě u Habartic, kde se 6. července 1940 sešla skupina české mládeže, aby oslavila Husův svátek. Vedení obce hodlalo v důsledku toho chatu zbourat, *aby se zde již nemohla konat podobná spiknutí.*⁸⁹

78 Denní zpráva pražského vedení úseku SD z 6. 7. 1940 zmiňuje, že k žádným výjimečným incidentům v předvečer Husova svátku nedošlo, přestože se Bezpečnostní služba spontánních shromáždění v tomto roce ještě obávala.

79 APD CČSH, f. Diecézní rada CČS(H), oběžník č. 35 z roku 1940.

80 HOFFMANN, Josef a kol.: *Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava (1941)*. V. Linhart, Praha 1941, s. 1477–1480.

81 KOŘALKOVÁ, Květa: Šestý červenec 1940. *Český zápas*, 1990, č. 28, s. 5.

82 Zpráva pražského vedení úseku SD o politickém vývoji v Protektorátu Čechy a Morava za rok 1940 – viz http://web.nacr.cz/sd/?session=-28c9abbbcbec7b9dbf649806176a7aof&tk=28324&adresar=_@Jahr@SD_Jb_40 (citováno k 11. 7. 2019).

83 SOKA Klatovy, f. Okresní úřad Klatovy, presidiální spisy, III, k. 13, inv. č. 779, nařízení presidia Zemského úřadu v Praze z 1. 7. 1942.

84 V reakci na Husovy oslavy otiskl například *Die Zeit* posměšný článek *Zmatek duchů kolem Jana Husa* a ironizující karikaturu stylizovaného Staroměstského náměstí, kde dopravní strážník v přilbě zastavuje tramvaje a auta, za ním se lidé se smeknutými klobouky dívají na muže, který pokládá na zem květináč s květy a vlaječkou a z oka mu stéká slza. NA, f. ÚV SPB, sign. 3195, soutěž vzpomínkových prací – KOŘALKOVÁ, Květa: *Šestý červenec 1939. Oslavy Husovy památky na počátku nacistické okupace*.

85 NA, f. Úřad říšského protektora v Čechách a na Moravě, k. 314, sign. 114-315/4, denní zpráva pražského vedení úseku SD ze 7. 7. 1939.

86 Jedné zvláštnosti se dočkal i Husův pomník na Staroměstském náměstí, před jehož čelními schody byla ve 40. letech zřízena požární nádrž, která na místě vydržela až do 60. let.

87 KAISER, Vladimír (ed.): *Intolerance. Češi, Němci a Židé na Ústecku 1938–1948. Edice dokumentů z fondu Archivu města Ústí nad Labem – Intoleranz. Tschechen, Deutsche und Juden in Aussig und Umgebung 1938–1948. Edition der Dokumente aus den Beständen des Archivs der Stadt Aussig*. Albis international, Ústí nad Labem 1998, s. 43–45.

88 Tamtéž, s. 46–47.

89 Tamtéž, s. 47.